

Kudlanka nábožná z Vladaře. Foto Martin Chochel.

Nález kudlanky nábožné v přírodní rezervaci Vladař

Martin Chochel, Krajský úřad Karlovarského kraje

Uplynuly dva roky, kdy jsem v Arnice publikoval faunistické pozorování cvrčivce révového v Karlovarském kraji. Ještě předtím to byl cvrček polní, zářednice jedovatá, teplomilné ploštice, nosatci a další druhy. Těch článků bylo několik a postupně jsem je začal propojovat myšlenkou sledování a poukazování na výskyty výrazně teplomilných druhů, které se k nám z jihu a zejména z východu vcelku čile šíří. V článku o cvrčivci jsem si pak v duchu nadsázky povzdechl, co nás čeká příště? Kudlanka nábožná? No a je to tady a ani nebylo třeba čekat moc dlouho. Dnešní článek tak bude tematicky zaměřen na tento, v naší fauně jedinečný, živočišný druh.

Začneme ale oklikou. V roce 2019 došlo k zahájení desetiletí připravovaného projektu revitalizace náhorní plošiny vrchu Vladař

(centrum přírodní rezervace Vladař). Cenné nelesní biotopy nacházející se zde měnily vlivem sukcesních pochodů* v zapojený křovinový porost s minimem prostoru pro zachování vzácné biologické rozmanitosti teplých až stepních trávníků. V roce 2019 dostal projekt od vedení Karlovarského kraje zelenou a došlo na rozsáhlou redukci křovin. Projekt přinesl zhruba 6 ha souvislého bezlesí s roztroušeným výskytem vzácných teplomilných druhů rostlin a živočichů. Obdobný zásah probíhal o deset let dříve i pod jihozápadním úpatím kopce v režii Pozemkového spolku Vladař. Obě plochy tak, propojeny teplomilným suťovým lesem, vytvářejí komplex velmi cenných biotopů na čedičovém podloží, dosti odlehých od podobných lokací Lounska a středních Čech. Nejen odlehlost, ale i kombinace

Teplomilné trávníky na jižním úpatí Vladaře. Foto Přemysl Tájek.

jedinečných podmínek v zemědělské krajině s lesy a klimatem již spíše vlhčím a chladnějším (toto je v posledních letech sice relativní, ale obecně, ve srovnání České republiky stále objektivní) je Vladař jedním z biologických klenotů našeho kraje. Hodnota Vladaře je podtržena množstvím vzácných druhů rostlin, hub (jeden z nejnovějších cenných nálezů je třeba žaludice lysá – *Disciseda candida*) a samozřejmě hmyzu. Zaznamenán zde byl třeba žluťásek jižní (*Colias alfacariensis*), zednice rezavá (*Osmia rufa*), drvodělka fialová (*Xylocopa violacea*) a na konci října 2024 majka svraštělá (*Meloe rugosus*). A září 2024 pak přineslo i (ne)čekanou kudlanku nábožnou (*Mantis religiosa*).

K nálezu došlo při kontrole výsledků péče o ošetřené plochy z výše uvedených projektů. Díky opakovaným zásahům, které jsou kombinací kosení a hlavně pastvy ovcí a koz, připomínají místy zdejší části rezervace stepní až lesostepní krajinu teplých oblastí republiky, a postupně se tak daří zpomalovat a umravnovat sukcesní procesy. Samice kudlanky byla nalezena na části spodní louky, v místě, kde se nachází obnažené balvany a skalky a kde byly ponechány řídké trnité křoviny. Takové

exponované prostředí je pro kudlanky v místě jejich výskytu typické (pokud mám na mysli stepi jižní Moravy nebo Balkánu).

Dle zákona kriticky ohrožená kudlanka nábožná, náš jediný druh řádu kudlanek, je poměrně velký teplomilný druh hmyzu, dorůstající v těle kolem 5–7 cm. Základní zbarvení celého těla bývá světle zelené až olivové, světlejší jsou pak jen křídla, která mají dospělci. Mladé nymfy (larvy) kudlanek jsou zbarveny podle travního porostu, v němž unikají pozornosti predátorů. Končetiny kudlanky vyrůstají z prodloužené hrudi, ačkoliv čtyři kráčivé nohy na první pohled vypadají, jako by byly připojené k zadečce, pod něž jsou ale jen podsunuty modifikovanými klouby, obdobně jako křídla. Přední pár nohou je pak výrazně zvětšen, zploštěn a jeho koncová část je přeměněna do podlouhlého prohnutého břitu s hákovitým trnem podél chodidlových článků. Tyto končetiny opatřené třemi klouby jsou v klidové pozici složeny jako skládací metr v typické „modlitební“ póze. Při lovu je pak kudlanka dokáže rozložením vystřelit daleko dopředu, kořist zaháknout nebo nabodnout a opětovným stažením zafixovat v ohybu končetin

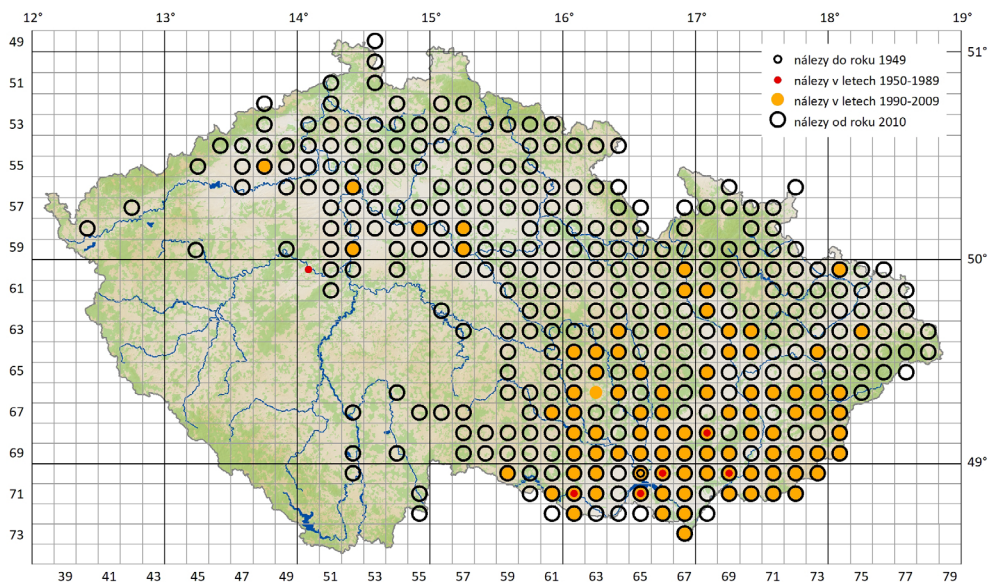
a následně zpracovat kusadly. Hlava kudlanky je trojúhelníková, s očima ve dvou horních rozích a kusadly ve zbývajícím spodním. Pružný krk umožňuje kudlance v jinak nehnuté pozici obsáhnout zrakem celý okolní prostor s minimem slepých úhlů. Kudlanky žijí jednu sezónu. Životní cyklus končí podzimním nakladením podlouhlých vajíček do tuhajícího pěnovitého útvaru (podobný materiál jako montážní pěna), který se nazývá ootéka, v níž vajíčka přezimují.

První kudlanku jsem v předmětné lokalitě zaznamenal 19. září, druhou pak v následujícím týdnu. Že se jednalo o dva různé jedince (samice), lze potvrdit rozdílným zbarvením, kdy první byla zelená a druhá spíše do hněda. Samce jsem žádného neviděl, ale to je pro druh v tomto období typické, samice při páření v dřívě většině samce usmrtí a zkonzumuje (k páření dochází ve druhé polovině léta); neopominutelnou skutečností pak je i to, že kudlanky se velice často množí partenogeneticky**, což je značná výhoda pro šíření druhu. Samci jsou proto v přírodě poměrně vzácní, jejich přítomnost je však důležitá pro zachování genetické rozmanitosti populace.

Naše krajina se otepluje. Kudlanka, která u nás byla desítky let právě podnebí izolována na Podyjí a Jižní Moravu, byla zcela

▲ Na stehně mají kudlanky černé aposematické skvrny připomínající oči a sloužící k zastrašení predátorů. Foto Martin Chocheľ.

zjevně „puštěna ze řetězu“ oteplováním. Kdyby šlo o krátkodobý výkyv, byla by expanze nástupem první „normální“ zimy zastavena. Série teplých lét a mírných zim ale trvá již druhou dekádu a léto je (směrem k jaru i podzimu) vždy o několik dní až týdnů delší. To jsou pravděpodobně hlavní faktory ovlivňující rozšiřování areálu kudlanky směrem k západu, ale i k severu (již před třemi lety byla zaznamenána v Podkrkonoší). Při pohledu do mapy výskytu v Nálezové databázi ochrany přírody (portal.nature.cz) je zřejmé, že je kudlanka již poměrně běžným druhem fauny většiny České republiky. Dle této mapy nejde o první doložený nález z Karlovarska, zcela jistě však jde o nález vázaný na typický biotop. Druh sice nevykazuje momentálně znaky „kritického ohrožení“, jak je definováno zákonem, naopak, o jeho stavu vypovídá spíše červený seznam, dle něž jde o druh „málo dotčený“. Pro pozorování klimatických změn a schopnosti prostředí adaptovat se na příchod takového vrcholného predátora, je však evidentně velmi vhodný a důležitý – a jako takový si заслужuje naši zvýšenou pozornost. ■

▲ Mapa výskytu kudlanky nábožné v České republice. Kromě Vladaře byl druh nalezen také u Nové Role (V. Šebestová, 1. 7. 2018, 2 ex.) a u Františkových Lázní v kempu u rybníka Amerika (A. Černohous, 5. 8. 2022). Podle Nálezové databáze AOPK ČR.

▼ Plodnice houby žaludice lysé (*Disciseda candida*). Foto Martin Chochel.

**Zjednodušeně jde o postupnou přeměnu bezlesí na les a zase zpět, která je cyklickým přírodním procesem, trvající stovky a tisíce let. V přirozeném prostředí jde o jev přirozeně žádoucí, ale v přírodním prostředí výrazně definovaném lidskou činností (kde přírodní prostředí nacházíme ve fragmentech, které často ani nejsou provázané), znamená sukcese v podstatě zánik a ztrátu biodiverzity. Ta se nemá kam posouvat a v zásadě ani odkud obnovovat. Specializované druhy se pak snadno ocitají v pozici reliktní, které bez péče nemají naději na přežití. Rané fáze sukcese (zarůstání křovinami a pionýrskými druhy stromů) jsou navíc živelně rychlé a bez zásahu přemění cenné bezlesí během několika let.*

***Schopnost množit se pomocí neoplozených vajíček – vlastnost vzácně rozšířená napříč celou živočišnou říší. Potomci jsou v podstatě přirozeně vznikající klony.*

